

Bilješke uz izložbu sovjetske arhitekture

Izložba sovjetske arhitekture, koja je donedavno bila otvorena u Zagrebu, pokazala nam je niz karakteristika novog socijalističkog graditeljstva. Te su karakteristike naročito upadljive ako ih se uspoređi, iako površno, s karakteristikama današnje zapadnoevropske arhitekture. Posljednji radovi američkih, engleskih ili francuskih arhitekata, koje možemo pratiti iz revija »The Architectural Forum«, »Architectural Record«, »The Architect and Building News«, »Werke«, »L'homme et l'architecture« i t. d. ili preko raznih publikacija urbanističkog ili arhitektonskog značaja, pokazuju nam upravo klasičan primjer kako se raspadanje jednog poretka, njegova trulež očituju u kulturnoj nadgradnji, a sasvim jasno i u arhitekturi. U jednom od posljednjih brojeva »Werka« prikazani su radovi R. Neutre, neobično sposobnog i zrelog arhitekta, koji međutim u općim dekadentnim okvirima američke kulture nije u stanju da se održi na visini svog znanja i talenta. Njegova najnovija djela izrazito su pomodnog karaktera, arhitektonski siromašna i u mnogočemu slična patološkom slikarstvu koje se u Americi danas propagira.

U svom osvrtnu na posljednji kongres arhitekata u Bruxellesu objavljenom u »Novoje vremja« od 6. kolovoza 1947. Karel Alabijan ističe da »jedino u SSSR postoji mogućnost da se čitavi trgovi, ulice preobrazu i pretvore u jedan jedinstveni stil. Isključivo u zemlji socijalizma otvoreno je umjetniku dovoljno široko polje da može pristupiti najzanimljivijim stvaralačkim planovima. Nasuprot, u onim zemljama u kojima vlada moć monopola, i gdje je sve podložno zakonima profita i novčanog interesa vezane su ruke nadarenim, poselnim ljudima.«

Točnost ovih konstatacija nama je neobično bliska i onda kad se sjetimo naše prošlosti. Stvaralački potencijal naših najnadarenijih ljudi na području arhitekture (Kovačić, Pičman, Ibler) bio je vječno onemogućivan i ugušivan u svome razvitku. Arhitektom su se bavili samo ljudi skloni trgovačkim ili birokratskim spekulacijama, pa stoga i nije čudo da smo nakon sjajnih djela Felbingera ili Viktora Kovačića upali u bezidejni arhitektonski nihilizam, na čelu kojega su bili uglavnom daci pariških škola, epiagoni i sateliti organizacije CIAM. Nacionalne oznake svake prave arhitekture bile su potpuno zaboravljene, a ukoliko se o tome mislilo ili govorilo bilo je to samo iz demagoških razloga.

Stoga i letimičan pogled na ovu izložbu, uzgred budi rečeno, u nezgodnom i neprikladnom paviljonu na Tomislavovu trgu ukazuje nam na visoku idejnost sovjetske arhitekture.

Sva djela na ovoj izložbi prožeta su dubokom arhitektonskom idejnošću. Stambene kuće, kazališta, vojne akademije, ministarstva, sportske ustanove, sanatoriji i t. d. sve je to dano u ostrim arhitektonskim diferencijacijama. Prema sadržaju dana je i adekvatna fizionomija.

Uzmimo kao primjer vojnu akademiju »Frunze« u Moskvi rad arhitekta Rudnjeva:

Zgrada je zamišljena kao jedan teški harmonični monolit. Otvori su postavljeni u skladnim, diskretnim omjerima, koji potenciraju snagu osnovnog arhitektonskog bloka. Tako je izražena monolitnost Crvene armije, sovjetske vojske, njena čvrstina i snaga. I ta idejna, osnovna karakteristika, u arhitektonskom oblikovanju došla je do svog punog izražaja. Nikakvi emblemi vojske, nikakva secesionistička ili moderni-

stička dekorativna nadgradnja ovdje nije primijenjena. Forma je uključena u sadržaj, u osnovnoj ideji, i zato je u ovom djelu uspostavljeno arhitektonsko jedinstvo i harmonija.

Drugi karakterističan primjer ove arhitektonske idejnosti pokazuju nam stambeni blokovi na riječkim obalama Lenjingrada ili Moskve. Fizionomija stambenih objekata ovdje je također došla do izražaja. Nikakve zapadno-evropske tvorničke forme, toliko upotrebljavane u stambenim blokovima, nisu se uvuikle u ove objekte. Karakteristike stambene zgrade, veliki prozori, loggie, balkoni, zelene plohe svi su ti elementi ovdje sažeti u arhitektonski oblik.

Moglo bi se navesti i druge primjere, gdje bi se možda i jasnije očitovale ove idejne karakteristike sovjetske arhitekture. Kazališta, sanatoriji, ministarstva, svi ti objekti nose u sebi pune oznake svoje idejnosti.

Osnovna je crta koja provijava sve ove radove njihova realistična metoda stvaranja. Sovjetska je arhitektura, dakle, u prvome redu realistična, no taj njezin realizam je višeg tipa, t. j. socijalistički realizam. Snagu ovog socijalističkog realizma najbolje možemo uočiti ako ga usporedimo s realizmom t. zv. konstruktivista. Dok realizam konstruktivista puže za materijalom, za funkcijom, za konstrukcijom, socijalistički realizam je stvaralački metod, koji uzvisuje i funkciju i strukturu stvarajući harmonične i skladne oblike.

Druga karakteristika radova na ovoj izložbi je njihov nacionalni karakter. Izložba pokazuje razvojne crte ruske arhitekture. Izložen je niz starih sredovječnih objekata, koji nam pokazuju kontinuirani razvoj ruske arhitekture. Sredovjekovne tvrđave, dvorci, crkve, nastambe, primjeri ukrajinskog baroka pa klasicizam Bažanova ili Kazakova, i t. d., sva ta djela dokazuju arhitektonsku samostalnost naroda jedne šestine zemaljske kugle. Pojedine stilske epohe nisu šematski, vinjelijeovski ili paladijanski prenošene, one su na novom teritoriju,

pod novim podnebljem, preorganizirane u harmoniji s narodnim graditeljstvom. Ovo se najbolje očituje u klasicističkoj periodu. U svojoj poznatoj knjizi »Obrazi arhitekture« D. Arki u ovim riječima govori o djelima ruskog klasicizma: »Rusija je stvorila arhitekturu svjetskog značenja. Ruski narod ima pravo da se ponosi tim doprinosom razlici svjetske arhitekture. Prvi je naš arhitekt bio tesar. Rađajući samo sjeckanom on je gradio i jednostavne šupe i komplicirane građevine i crkve s nekoliko kupola. Ovi najstariji drveni objekti spominju se u narodnoj predaji i označeni su u mnogim ljetopisima. Iz njih mi saznajemo o monumentalnim hrastovim hramovima Novgoroda, o drvenim dvorcima i kućama iz bajki i epova, naslućujemo sjaj pozlaćenih kupola i išaranih doksata. Ljubav prema drvu je prva ljubav ruskog graditeljstva. Ona će preživjeti vjekove. Ruski se arhitekt ne će iznevjeriti ovoj ljubavi svlađavajući kamen u realizaciji kompliciranih objekata. Ovo se najbolje vidi u građevinama XI. i XII. vijeka. Sa dva kraja Rusije počinje obnova arhitekture. Kijev i Novgorod postaju ognjišta sredovječne ruske arhitekture. Arhitektura se kijevske Rusije bez sumnje uči od Bizanta. No već ovdje zapažamo tipičnu situaciju za rusku kulturu uopće, za arhitekturu napose, a to je da ruski majstori učeći od zapada stvaraju svoja vlastita djela.«

Ovdje se dakle radi o učenju, a ne o kompiliranju i presađivanju strane arhitekture. To je veliko iskustvo tradicionalnog ruskog graditeljstva, koje mnogi zapadno-evropski teoretičari s nepravom osporavaju.

Ova tipična ruska osobina došla je i u arhitekturi nove epohe, epohe socijalizma, do svog punog izražaja. Iako su neposredno nakon revolucije pojedini ruski arhitekti kao na pr. Ladovski, Mjelnikov, Lamzov, Ivanov, Leonidov, Balihin, Krinski, Lopatin, Lissitzki pokušali s direktnim impertem američkog koncepta arhitekture, paralelno sa svim ovim

formalističkim tendencijama stvaraju se odmah u početku (Vesnin, Ginsburg) djela trajnije vrijednosti. Njihova osnovna arhitektonska vrijednost, leži upravo u činjenici da su ta djela rezultat vlastitih iskustava. Ona su po svojem umjetničkom karakteru nastavak tradicionalne arhitekture koja znade da koristi sve tekovine savremene tehnike. I to je najznačajnija karakteristika sovjetske arhitekture. Potrebno je kod ovoga naglasiti da se ovo korištenje tradicionalne arhitekture u Sovjetskom Savezu ne sastoji od mehaničkog kopiranja tradicionalnih oblika, kako se to danas u većini slučajeva radi na pr. u Americi (oponašanje kolonijalnog stila) ili u Engleskoj (neogotizam, neorenesansizam) i t. d. već se to korištenje izražava u dubokom upoznavanju i proučavanju temeljnih zakona tradicionalne arhitekture i njenih osnovnih razvojnih linija. Teoretska i praktična djela sovjetskih majstora kao na pr. D. Arkina, K. Alabjana i drugih ovo nam najbolje svjedoče.

Treća karakteristika radova na ovoj izložbi je široka društvena funkcionalnost sovjetske arhitekture. Dok je arhitektura zapada danas uglavnom skoncentrirana na luksuznoj vilij milijunera (Wright, Howe, Neutra, Harris i t. d.) ili na rješavanju stambenih kuća za maksimalnu eksploataciju (Le Corbusier), sovjetska arhitektura dobiva sve širi domet. Novo plansko upravljanje zemljom jasno se očituje i u arhitekturi. Upravo je na ovoj točki sovjetska arhitektura postigla najveći uspon. Od metroa do Dvorca sovjeta, stadiona ili pojedinih mostova, stambenih kuća ili upravnih zgrada, kina ili kazališta — sve su to objekti maksimalne pažnje sovjetskih arhitekata. Arhitektura dobiva široko polje djelovanja i time se otvaraju njezina nova do socijalističke epohe nepoznata područja. Stvaraju se time temelji arhitektonskih specijalnosti toliko potrebnih za brzi razvitak savremenog graditeljstva. Ovaj široki osnov sovjetske arhitek-

ture daje mogućnosti velikih arhitektonskih kreacija.

Znanstveni karakter arhitekture u ovoj tendenciji specijalizacije dobiva svoju punu afirmaciju. Pristupanje problemu postaje sve naučnijeg karaktera i traži sve veću znanstvenu naobrazbu. Tako je na pr projektiranje jednog kazališta usko povezano s proučavanjem nauke o izgradnji kazališta, ali i s analizom opće-kulturnog stepena posjetioce tog kazališta. Vidimo dakle mnogostruku problematiku koja traži sposobnog majstora — realizatora. Tako u kazalištu Crvene armije djelu K. Alabjana, nalazimo nastojanje da se sve ove komponente arhitektonskog ujedinje. Bitno je kod toga da je tvorac razmotrio sve funkcije ovog objekta i da se nije zadovoljio samo s jednom funkcijom, na pr. s reprezentativnom ili prometnom, kako to rade mnogi zapadni arhitekti smatrajući sebe funkcionalistima. Međutim ova znanstvena komponenta traži i svoj umjetnički ekvivalent. Stoga nam je potpuno razumljiv zahtjev sovjetskih arhitekata da usklade znanstveni i umjetnički princip u graditeljstvu.

Ove su letimične bilješke pisane bez pretenzija da se analizira problematiku sovjetske arhitekture. Trebalo bi još bolje i temeljnije upoznavanje njihovih djela, naročito tlocrtnih rješenja, iz kojih bi najbolje vidjeli svu mnogostranost njihovih zadaća i metode rješavanja. Nama je to danas veoma potrebno, jer rješavamo slične zadaće. Potrebno je stoga da naš arhitekti posjete veliku zemlju socijalizma i da što više iskoriste njihova teoretska i praktična iskustva. Ova nas je izložba uvjerila o velikom preobražajnom značaju sovjetske arhitekture, o njenoj unutrašnjoj snazi i opće-svjetskom značenju.

Sovjetska arhitektura danas zauzima prvo mjesto u svjetskoj arhitekturi, jer je samo u Sovjetskom Savezu sjaj i značaj arhitekture došao do svog punog izražaja.

NEVEN ŠEGVIĆ

ARHIV

ARHITEKT
NEVEN ŠEGVIĆ

Yemik

FXII

47?

16